

УДК 159.9:005.336.2

МИХАЙЛЮК І. В.

Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України (м. Київ)

ДІАЛОГІЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК НЕВІД'ЄМНА СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПСИХОЛОГА

У статті проаналізовано теоретичні підходи до вивчення поняття компетентності та її видів, розглянуто особливості професійної компетентності психолога, розкрито сутність феномену діалогічної компетентності.

Ключові слова: компетентність, компетенція, професійна компетентність, професіоналізм, діалогічна компетентність.

У нашій країні практика надання психологічної допомоги на сучасному етапі переживає велими цікавий та неоднозначний період. Пройдений етап швидкого професійного зростання та накопичення певного досвіду. Усвідомлено необхідність професійної та особистісної підготовки майбутнього фахівця. Проте на сьогодні освітня система висуває нові завдання навчання і виховання, нові шляхи їх реалізації, нові вимоги до роботи практичного психолога та його компетентності. Зміна моделі освіти спричиняє за собою і зміну критеріїв якості професійної діяльності. Тому виникає необхідність у перегляді підходів до тих проблем, які тривалий час знаходяться у центрі уваги дослідників. Однією з них є проблема формування діалогічної компетентності як невід'ємної складової професійної компетентності психолога.

Слід констатувати, що за досить широкого звернення до дослідження поняття «діалогічна компетентність» наукові позиції авторів дають змогу лише торкнутись до розуміння зазначеного феномену. У контексті цієї проблеми заслуговують на увагу праці російських учених А. М. Акуліна та М. Р. Мінігалієвої. Серед досліджень, які стосуються власне поняття компетентності слід назвати праці Л. В. Долинської, Ю. М. Ємельянова, С. Д. Максименка, Л. О. Петровської. Тлумачення професійної компетентності представлено у працях С. О. Дружилова, С. В. Цимбала, М. А. Чошанова. Змістовний аспект професійної компетентності психолога розглянуто Н. І. Пов'якель та Н. В. Чепелевою.

Мета статті – дослідження сутності діалогічної компетентності як невід'ємної складової професійної компетентності психолога.

Категорія «діалогічна компетентність» є недостатньо дослідженою з позиції змістовного аспекту, тому потребує конкретизації й уточнення. З метою визначення її специфіки звернемося до характеристики компетентності та її окремих видів.

Аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить про те, що науковий процес вивчення, дослідження та визначення понять «компетентність», «компетентний», «компетенція», «професійна компетентність», «професіоналізм» перебуває у постійному русі.

Традиційно у психологічній літературі компетентність визначається як знання та досвід у тій чи іншій галузі. Компетентність має декілька аспектів, що відбито у семантичному походженні цього поняття: компетентність – якість компетентного, здатність; компетентний (про особистість) – володіє здатністю, силою, вмінням, знанням; компетентний (про якість) – достатній, адекватний. Компетентність передбачає наявність внутрішньої мотивації якісного здійснення власної професійної діяльності, присутність професійних цінностей та ставлення до професії як до цінності.

Психологічними словниками термін «компетентність» визначається як «психосоціальна якість, що означає силу та впевненість, які впливають із відчуття власної успішності та корисності, що дає людині усвідомлення власної здібності ефективно взаємодіяти з оточенням» [19, с. 186; 30, с. 203], а також як ступінь соціальної та психологічної зрілості людини, яка передбачає певний рівень психічного розвитку особистості, психологічну готовність до певного виду діяльності, що дає змогу індивіду на основі спеціальної підготовки успішно функціонувати в суспільстві та інтегруватися в нього [20, с. 196].

Отже, у психології загальне поняття компетентності людини обов'язково пов'язується із процесом діяльності в умовах суспільного оточення і вилучає особистісний (психологічний) та соціальний компоненти, які виявляються як у її готовності до певної діяльності (на основі загальної та професійної підготовки), так і в упевненості в ефективній соціальній взаємодії з суспільством та успішній інтеграції у його структури (на

основі розвитку психосоціальних якостей та здібностей особистості).

Відомо, що у діяльності виявляється сутність особистості. Суб'єкт у своїх діяннях, актах власної творчої самодіяльності не тільки виявляється; він у них твориться і визначається. Тому за тим, що він робить, можна визначити те, чим він є; напрямком його діяльності можна визначити і формувати його самого.

На думку А. Маслоу, розвиток професійної майстерності, продуктивності та компетентності особистості є активними, а не пасивними способами її пристосування до реальності [12, с. 222].

У сучасній психології існує дві позиції щодо співвідношення поняття компетентності та компетенції, їх, як правило, ототожнюють або диференціюють. Згідно І. В. Герасимової, поняття «компетентність» є більш широким, ніж «компетенція». Компетентність – це загальна якісна характеристика рівня професіоналізму, тоді як компетенція – набір часткових та доступних виміру параметрів компетентності [18]. На думку В. І. Тютюнника, компетенція і компетентність взаємопов'язані і взаємообумовлені поняття, оскільки вони стимулюють один одного й обмежують, саме тому при дослідженні цих феноменів складно визначити, котрий з них є ведучим для конкретного суб'єкта у певний час [18].

Розмежування означених категорій здійснює Е. Ф. Зеєр. Автор підкреслює, що у теорії діяльності ці два поняття можуть бути характеристиками процесу трансформації однієї діяльності в іншу [10, с. 46-50]. На наш погляд, підсумковою можна вважати тезу І. В. Щербакової: «під компетенцією будемо розуміти коло питань, з яких та чи інша особа (компетентна) володіє пізнаннями та досвідом. Компетенція розглядається як основа для подальшого формування та розвитку компетентності» [31].

Компетентність як психологічна ознака професіоналізму подана у наукових розробках Н. І. Пов'якель [17, с. 25]. У наукових дослідженнях Л. В. Долинської, С. Д. Максименка компетентність виступає адекватною орієнтацією людини у собі й психологічному потенціалі з метою реального й ефективного використання отриманих знань для вирішення проблем [4; 9].

У деяких наукових працях компетентність представлена як сукупність трьох аспектів: смислового, який полягає в адекватності осмислення ситуації; проблемно-практичного, що забезпечує адекватність розпізнавання ситуації, адекватну постановку й ефективно виконання цілей,

завдань; комунікативного, який фокусує увагу на адекватному мовленні у ситуаціях певного контексту та з приводу цих ситуацій із урахуванням відповідних культурних зразків мовленнєвої взаємодії [14; 15].

У зарубіжних джерелах зустрічається тлумачення компетентності як компетентностей взаємодії. Так, М. Athay та J. Darley [32] під компетентностями взаємодії розуміють здатності створення нових зразків виконання ролі шляхом реконструювання знайомих, набутих у практиці прикладів, що дає змогу діяти у специфічних змінах ситуацій взаємодії.

Аналіз сучасної психологічної літератури дає підстави виділити наступні підходи щодо визначення поняття компетентності: соціально-психологічний підхід (Ю. М. Ємельянов [7], Ю. М. Жуков [8], Л. О. Петровська [15]), який розглядає поняття компетентності у контексті соціальної взаємодії, визначає комунікативну складову терміну; психолінгвістичний підхід (О. О. Леонт'єв) визначає компетентність через уміння, що дають змогу швидко і правильно орієнтуватися в умовах мовленнєвого спілкування, правильно будувати своє мовлення, обирати зміст акту спілкування й адекватні засоби його передачі та забезпечення зворотнього зв'язку [11]; акмеологічний підхід (К. О. Абульханова-Славська, О. О. Бодальов) розглядає компетентність у контексті професійного самовдосконалення як інтегративний результат акмеологічної культури фахівця і визначає у складі поняття такий показник як акмеологічні інваріанти, що обумовлюють потребу до активного саморозвитку особистості [2; 3]; суб'єктний підхід (Е. І. Огар'єва) наголошує, що сутність компетентності відображає функціональний аспект професійної діяльності, ступінь взаємозв'язку об'єктивної професійної діяльності й суб'єктивних можливостей особистості, які дають змогу ефективно виконувати діяльність [14].

Компетентність, як стверджував Дж. Равен, – це складна інтегрована якість, що характеризує певний рівень розвитку особистості людини, яка є категорією, динамічною у часі [23]. На кожному віковому етапі, що супроводжується освітою, людина досягає своєї вершини у вигляді певної компетентності [24]. У стані дорослості, коли провідним видом діяльності є праця, професійні вимоги впливають на особистість, формуючи на основі чинників професіоналізації та суспільних соціально-психологічних відносин професійну компетентність фахівця у певній сфері діяльності [16].

Так, С. В. Цимбал констатує, що аналіз різних підходів до розуміння сутності професійної компетентності дозволяє розглядати її у динамічному аспекті: вона характеризується через діяльність і має діалектичний характер, охоплює всі сфери особистості [25, с. 7-8]. Одна з основних ознак поняття «компетентність» полягає у динамічності та мобільності комплексу професійних знань й умінь, у тому, що знання компетентної людини оперативні і мобільні, вони постійно оновлюються разом з умінями [29, с. 26].

Професійна компетентність – це принципово нова якість професійної підготовки – наголошує М. А. Чошанов [29, с. 25], це – «головний когнітивно-регуляторний компонент системи професіоналізму особистості та діяльності» [21, с. 36].

Професійна компетентність набувається у процесі базової та додаткової професійної освіти, а також у процесі практичної професійної діяльності. На думку С. О. Дружилова, професійна компетентність формується вже на стадії професійної підготовки фахівця, а з набуттям досвіду роботи процес навчання стає процесом розвитку, поглиблення та формування вищих компонентів професійної компетентності [5, с. 26-28].

Поняття професійної компетентності невід'ємне від поняття професіоналізму. Професіоналізм фахівця можна назвати стрижневим компонентом обраного ним виду діяльності [6]. Комплекс взаємопов'язаних якостей людини, що дозволяє їй ефективно виконувати свої професійні функції, «характеризується загальним поняттям – професійна компетентність або професіоналізм» [22, с. 20-22]. У розумінні поняття «професіоналізм» відображається ступінь оволодіння людиною психологічною структурою професійної діяльності. «Поняття професіоналізму не обмежується тільки характеристиками висококваліфікованої праці, це також і особливе світосприйняття людини... Необхідною складовою професіоналізму людини є професійна компетентність» [6, с. 26-28].

Слід зазначити, що формування висококваліфікованого фахівця-психолога протягом навчання у вищому навчальному закладі, його професійний розвиток у процесі реальної професійної діяльності передбачає постійне підвищення рівня професійної компетентності. Крім цього, одним з найважливіших завдань підготовки практичного психолога у системі вищої освіти, на думку Н. І. Пов'якель, Н. В. Чепелевої, є формування професійної компетентності як провідної якості особистості фахівця, яка визначає його

психологічну готовність до майбутньої практичної діяльності [26].

Академик Н. В. Чепелева переконана, що професійна компетентність психолога обумовлює специфічне поєднання теоретичних і практичних знань, необхідних для успішного вирішення професійно-психологічних завдань, а також сформованість метакогнітивного досвіду особистості, що дозволяє фахівцю ефективно і творчо застосовувати різноманітні техніки і технології, аналізувати і використовувати у практичній роботі особистісний досвід життєвих переживань та їх пізнання [27]. Більш того, професійна компетентність психологів утілюється у творчому характері їх діяльності, творчому пошуку новаторських підходів та інноваційних технологій, у особистій ініціативі та професійній комунікабельності.

Згідно Н. В. Чепелевої, можливості становлення професійної компетентності, насамперед розвиток основних її складових, реалізуються на різних етапах підготовки студентів-психологів в освітньому процесі [28]. Разом із тим, автор наголошує, що у процесі становлення професійної компетентності студентів-психологів виникають труднощі, тобто внутрішні конфлікти, проте їх наявність є невід'ємною частиною професійного становлення фахівця.

На першому етапі становлення професійної компетентності, вказує Н. В. Чепелева, виникає конфлікт неузгодженості, сутність якого полягає у зіткненні теоретико-наукового знання та буденного психологічного знання; на другому етапі виникає найбільш гострий конфлікт десемантизації; на третьому етапі спостерігається смисловий конфлікт, який характеризується зіткненням сформованих смислів під час навчання та смислів, що містять реальні практичні ситуації. До того ж, як наголошує науковець, успішність психотерапевтичного процесу можлива за умови зіткнення або взаємодії особистісного смислу клієнта та професійного смислу психолога, що забезпечує вихід останнього у рефлексивну позицію, а отже, і дійсне глибоке розуміння проблем клієнта [28]. Автор зазначає, що успішне розв'язання смислового конфлікту можливо за умови формування у студентів найвищого рівня професійної компетентності – комунікативної. Основний механізм, який забезпечує її становлення, є діалог. Більш того, у результаті розвитку комунікативної компетентності починає розвиватися професійно значуща якість психолога – діалогізм. На наш погляд, діалогічні вміння у професійній діяльності психолога є сутте-

вим показником його професіоналізму. Тому, формування діалогічної компетентності майбутніх психологів нами вважається необхідним.

Беручи до уваги, що поняття «діалогічна компетентність» не розглядалось згідно визначення чіткого змісту у більшості наукових досліджень. Ми виходили з наукових позицій тих авторів, що дали змогу детальніше відтворити розуміння зазначеного феномену. Заслугує на увагу аналіз змісту діалогічної компетентності, представлений М. Р. Мінігалієвою, з точки зору ситуаційного підходу її основними компонентами визначає: компетентність-в-іншому, Я-компетентність та компетентність-у-ситуації. Розвиток розуміння людиною самої себе та світу є важливою складовою процесу вдосконалення діалогічної компетентності особистості, її «культури сумісності». Забезпечення можливості діалогічної взаємодії – одна з основних функцій процесу розуміння. Розуміння, як і «передача бажання зрозуміти», є способом організації ефективного спілкування, що створює умови для особистісного зростання його суб'єктів, тобто психотерапевтичних, допомагаючих відносин [13, с. 39-40].

Ми поділяємо думку М. Р. Мінігалієвої, яка вважає, що розуміння характеризує діалогічну компетентність суб'єктів спілкування у в найбільш концентрованому вигляді представлено процесами взаєморозуміння. Взаєморозуміння – процес, у якому феномени розуміння себе, розуміння іншого та розуміння ситуації взаємодії є цілісна єдність, взаємозв'язок – трьох основних напрямів осмислення людьми власного «буття» (що дається крізь призму конкретних ситуацій спілкування). Розуміння дозволяє зрозуміти власне буття і буття іншого не тільки «зовнішньо», але й «внутрішньо», зі сторони внутрішнього, індивідуального сенсу існування конкретної людини, а також конкретної ситуації спілкування (взаємодії) людей [13, с. 40].

Таким чином, розуміння є внутрішнім підґрунтям психотерапевтичного контакту, що відображає його глибинний діалогічний характер. Розуміння (взаєморозуміння) – це форма власне людського пізнання людиною себе та світу, що у соціально-психологічному плані представлено як процес і результат осмислення суб'єктами взаємодії своїх та чужих переживань, уявлень та вчинків у ситуації спілкування.

Згідно М. Р. Мінігалієвої, розуміння дозволяє людині залишатись людиною: не тільки «суб'єктом життя», але й суб'єктом «невідстороненої активності». Розуміння не можливо розглядати у вузькому контексті спілкування.

Воно – показник індивідуального способу буття, реалізація усвідомлених людиною цінностей [13, с. 41].

Отже, розуміння присутнє у будь-якій ситуації спілкування, його відсутність руйнує процес взаємодії, стає деструктивним для особистості. Розуміння є умовою продуктивного спілкування. Саме тому розуміння забезпечує психотерапевтичний потенціал спілкування і є критерієм особистісного розвитку. Розвиток взаєморозуміння та його компонентів (розуміння себе, іншого, ситуації) – діалогічна компетентність особистості, а також особливості розуміння людиною світу, його цінностей, моделі спілкування є критеріями успішного психологічного консультування. Діалогічна компетентність особистості є показником її особистісного розвитку. Розуміння себе та розуміння іншого припускають осмислення наявних можливостей, ресурсів та обмежень особистісного розвитку, слугують критерієм цього розвитку.

Як зазначає М. Р. Мінігалієва, розуміння представлено трьома основними компонентами: розуміння себе, розуміння іншого і розуміння ситуації взаємодії. Розуміння людиною самої себе – процес і результат формування смислу своїх учинків, думок і відчуттів, як актуальної ситуації взаємодії «тут і тепер», так і життєдіяльності особистості (пошук сенсу життя, наприклад). Розуміння іншої людини – процес і результат формування смислу її вчинків, думок і відчуттів у ситуації спілкування з нею. Розуміння ситуації – процес і результат осмислення структури і динаміки розвитку проблемної ситуації, позицій, переживань, уявлень і вчинків, висловлювань її учасників щодо предмету їх взаємодії [13, с. 45].

На наш погляд, діалогічна компетентність пов'язана зі специфікою смислових структур особистості. Тому, розуміння є включеним у процеси самодослідження та саморозвитку суб'єктів взаємодії, є способом пізнання власних бмежень (внутрішньої реальності), а також внутрішніх меж реальності іншого.

Внутрішню реальність іншої людини, як і внутрішню реальність самого суб'єкта не завжди можливо повною мірою усвідомити та осмислити. Проявляючись у процесі спілкування, у реальності циклічно взаємодіють, зближуються (утворюють єдність) і віддаляються (періодично відокремлюються, поділяються на окремі компоненти). Кожен такий діалогічний цикл розуміння припускає нове співвідношення повноти та глибини розуміння кожного з компонентів. При цьому розуміння або не розуміння

ситуації взаємодії є джерелом нової смислової інформації про себе та іншого. Сукупність діалогічних циклів утворює конкретний етап розуміння суб'єктами один одного.

У нашому дослідженні ми розглядаємо розуміння як невід'ємну складову діалогічної компетентності майбутнього психолога, як процес осмислення висловлювань, переживань та вчинків, а також осмислення способу життя та цінностей людини, оскільки у кожному висловлюванні клієнта психолог може спостерігати усю тотальність його існування.

Діалогічна взаємодія психолога і клієнта, діалог чи істинна комунікація є умовою психотерапії, самореалізації людини, а також умовою дійсного, безоцінкового розуміння у момент зустрічі з ним. Діалог є «запрошенням до зустрічі», реальних відносин.

Виникнення смислу у процесі діалогу, діалогічного розуміння, побудова спільного смислового простору, «спільної мови» з клієнтом дає змогу зорієнтувати його на розвиток розуміння себе як центрального феномену консультативного впливу. Діалогічне розуміння характеризується бажанням психолога зайняти позицію консультанта-фасилітатора, що спільно з клієнтом досліджує сутність та можливі варіанти і цілі перетворення проблемної ситуації, орієнтація на ціннісно-регулятивну взаємодію з клієнтом, підтримку його діалогічних інтенцій, «дослуховування» клієнта. Психолог прагне від клієнта ширшої поведінки і реакцій, розкриваючи перед ним особливості власної ціннісно-смислової позиції і стратегії розуміння. На думку Н. В. Чепелевої, у ході діалогу клієнта з психологом останній постійно працює у двох основних режимах: розуміння смислової реальності клієнта і конструювання власних смислів [28].

Важливість оволодіння діалогічною компетентністю у процесі підготовки майбутніх психологів доведена у ході практичної та дослідницької роботи А. М. Акуліним. Автор виділяв основні компоненти діалогічної компетентності: *когнітивний* (теоретичні знання та уявлення про сутність, функції і способи діалогічної взаємодії); *ціннісно-мотиваційний* (забезпечує формування сукупності мотивів й установок, що детермінують, спрямовують і регулюють процес діалогічного спілкування); *аналітико-прогностичний* (дає змогу визначити логіку розвитку діалогу, планувати його хід; забезпечує практичний аналіз й адекватну оцінку ефективності діалогу, прогнозування та вибір можливих шляхів вирішення комунікативних задач; актуалізацію

знань, умінь та навичок, адекватних цілі і ситуації діалогічного спілкування; усвідомлення шляху самовдосконалення у галузі діалогічного спілкування); *операційний* (ведення конструктивної стратегії і тактики діалогу на основі управління власною поведінкою і саморегуляцією наявного стану; забезпечує здійснення плану та програми діалогічної взаємодії за рахунок продуктивної реалізації діалогічних умінь; дає змогу конструктивно вести діалог у конкретних ситуаціях, підтримуючи позитивне емоційне відношення з партнером, не залежно від його емоційного стану та можливих розходжень у думках, поглядах, позиціях) [1].

З огляду на зазначене, ми визначаємо діалогічну компетентність як професійно значущу якість фахівця, яка характеризується комплексом знань, умінь та навичок, що забезпечують можливість сприймати, розуміти, інтерпретувати тексти, котрі містять смислову інформацію, що стосується об'єкту його професії, а також усвідомлювати власну смислову структуру задля побудови загального смислового простору, діалогічного розуміння. Ефективність професійної діяльності майбутнього психолога значною мірою зумовлюється саме діалогічною компетентністю.

Таким чином, діалогічна компетентність є невід'ємною складовою професійної компетентності психолога, яку ми визначаємо як єдність знань, необхідних для успішного здійснення професійної діяльності, та досвіду, який передбачає не лише володіння необхідними практичними вміннями, але й наявність у фахівця розвинутого поля особистісних та професійних смислів. Діалогічна компетентність виступає одночасно як ціннісно-смислова основа професійної діяльності, показник високого рівня професіоналізму та функціональний засіб діяльності.

Список використаних джерел

1. Акулин А. М. Формирование культуры диалога у будущих психологов: автореф. дис... на соискание ученой степени канд. психол. наук: спец. 19.00.13 "Психология развития, акмеология" / А. М. Акулин. — Москва, 2009. — 24 с.
2. Альбуханова-Славская К. А. Деятельность и психология личности / К. А. Альбуханова-Славская. — М.: Наука, 1980. — 334 с.
3. Бодалев А. А. Личность и общение: избр. психол. труды / А. А. Бодалев. — М.: Междунар. пед. академия, 1995. — 328 с.
4. Долинська Л. В. Формування комунікативної компетентності майбутніх менеджерів: навч.-метод. посібник / Л. В. Долинська, В. П. Черевко. — К.: ДЦСМ, 2001. — 95 с.
5. Дружилов С. А. Профессиональная компетентность и профессионализм педагога: психологический подход / С. А. Дружилов // Сибирь. Философия. Образование. Научно-публицистический альманах: СО РАО, ИПК. — Новокузнецк. — 2005. — Вып. 8. — С. 26—44.

6. Дружилов С. А. Становление профессионализма человека как реализация индивидуального ресурса профессионального развития / С. А. Дружилов. — Новокузнецк: Изд-во Института повышения квалификации, 2002. — 240 с.
7. Емельянов Ю. Н. Активное социально-психологическое обучение / Ю. Н. Емельянов. — Л.: ЛГУ, 1985. — 168 с.
8. Жуков Ю. М. Диагностика и развитие компетентности в общении: спецпрактикум по социальной психологии / Жуков Ю. М., Петровская Л. А., Растяников П. В. — М.: Изд-во МГУ, 1990. — 104 с.
9. Заброцкий М. М. Комунікативна компетентність учителя: сутність і шляхи формування / М. М. Заброцкий, С. Д. Максименко. — К. — Житомир: Волинь, 2000. — 32 с.
10. Зеер Э. Ф. Психология профессионального развития: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / Э. Ф. Зеер. — М.: Издательский центр «Академия», 2006. — 240 с.
11. Леонтьев А. А. Основы психолінгвістики / А. А. Леонтьев. — М.: Смысл, 1997. — 285 с.
12. Маслоу А. Психология бытия / А. Маслоу. — М.: Рефлбук, 1997. — 307 с.
13. Минигалиева М. Р. Взаимопонимание субъектов психологического консультирования: компоненты и процессы развития / М. Р. Минигалиева // Журнал практикующего психолога. — 2002. — Вып. 8. — С. 37—52.
14. Огарев Е. И. Компетентность образования: социальный аспект / Е. И. Огарев. — СПб., 1995. — 101 с.
15. Петровская Л. А. Компетентность в общении: социально-психологический тренинг / Л. А. Петровская. — М.: МГУ, 1989. — 216 с.
16. Пиняева С. Е. Личностное и профессиональное развитие в период зрелости / С. Е. Пиняева, Н. В. Андреев // Вопросы психологии. — 1998. — № 2. — С. 3—10.
17. Пов'якель Н. І. Професіогенез саморегуляції мислення практичного психолога Монографія. / Н. І. Пов'якель. — К.: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2003. — 295 с.
18. Проблема компетенций в психологии и управлении персоналом: материалы круглого стола (Москва, 2 февраля 2009г.) [Электронный ресурс] / М.: Московский государственный университет им. М. В. Ломоносова, 2009. — Режим доступа: <http://www.ht.ru/cms/inf/765--q-q>.
19. Психологический словарь [авт.-сост. Копорулина В. Н., Смирнова М. Н., Гордеева Н. О.] — 3-е изд., доп. и перераб. — Ростов-на-Дону: Феникс, 2004. — 640 с.
20. Психология развития личности / [под общ. ред. Б. И. Додонова]. — М.: Сфера-Пресс, 1997. — 327 с.
21. Психология профессиональной деятельности: лекции в помощь преподавателю / [под общ. ред. А. А. Деркача]. — М.: Изд-во РАГС, 2006. — 342 с.
22. Рабочая книга практического психолога: пособие для специалистов, работающих с персоналом / [под ред. Бодалева А. А., Деркача А. А., Лаптева Л. Г.]. — М.: Изд-во Института Психотерапии, 2001. — 640 с.
23. Равен Дж. Педагогическое тестирование: проблемы, заблуждения, перспективы / Дж. Равен // Школьные технологии. — 1999. — № 4. — С. 151—178.
24. Хуторской А. В. Общепредметное содержание образовательных стандартов / А. В. Хуторской. — М.: Изд-во ИП РАН. — 2002. — 283 с.
25. Цимбал С. В. Психологічні особливості формування професійної компетентності майбутніх спеціалістів засобами іноземної мови: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук: спец. 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія» / Цимбал Світлана Володимирівна. — Хмельницький, 2006. — 20 с.
26. Чепелева Н. В. Теоретичне обґрунтування моделі особистості практичного психолога / Н. В. Чепелева, Н. І. Пов'якель // Психологія: зб. наук. праць. — К.: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 1998. — Вип. 3. — С. 35—42.
27. Чепелева Н. В. Внутрішні смислові конфлікти як фактор становлення професійної компетентності майбутніх практичних психологів / Н. В. Чепелева // Зб. доповідей наук-практ. конф. [«Конфлікти в педагогічних системах»]. — Вінниця, 1997. — С. 320—322.
28. Чепелева Н. В. Професійна компетентність практичного психолога / Н. В. Чепелева // Проблеми загальної та педагогічної психології: зб. наук. праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. Ніжинський державний педагогічний університет ім. М. Гоголя / за ред. С. Д. Максименка. — Ніжин, 2002. Т. — III, ч. 9. — С. 13—19.
29. Чошанов М. А. Дидактическое конструирование гибкой технологии обучения / М. А. Чошанов // Педагогика. — 1997. — № 2. — С. 21—29.
30. Шапарь Б. В. Новейший психологический словарь / Шапарь Б. В., Россоха В. Е., Шапарь О. В. — 3-е изд. — Ростов-на-Дону: Феникс, 2007. — 806 с.
31. Щербакова И. В. Формирование профессиональной компетентности будущего педагога-исследователя в ВУЗе: [Электронный ресурс] / И. В. Щербакова. — Режим доступа: <http://www.ftip.nspu.net/conf/2007.2/2-10/199>.
32. Athay M. Personality, roles and social behavior / M. Athay, J. Darley // Ed. by W. Ickes & E. S. Knowles. — N. Y., etc.: Springer, 1982. — 362 p.

МИХАЙЛЮК И. В.

ДИАЛОГИЧЕСКАЯ КОМПЕТЕНТНОСТЬ КАК НЕОТЪЕМЛЕМАЯ СОСТАВЛЯЮЩАЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ ПСИХОЛОГА

В статье проанализированы теоретические подходы к изучению понятия компетентности и ее видов, рассмотрены особенности профессиональной компетентности психолога, раскрыта сущность феномена диалогической компетентности.

Ключевые слова: компетентность, компетентный, компетенция, профессиональная компетентность, профессионализм, диалогическая компетентность.

MIKHAILYUK I. V.

DIALOGIC COMPETENCE AS AN INTEGRAL PART OF THE PROFESSIONAL COMPETENCE OF THE PSYCHOLOGIST

In the article the theoretical approaches to the study of the notion of competence and its types are analyzed, the peculiarities of the professional competence of a psychologist are considered, the essence of the phenomenon of the dialogue competence is disclosed.

Keywords: competence, competent, professional competence, professionalism, dialogue competence.